

ALSINA, ÀNGEL; SOLER, JOAN. *M. ANTÒNIA CANALS. EL COMPROMÍS AMB LA RENOVACIÓ DE L'ESCOLA*. VIC: EUMO, 2005

Amb el títol de *M. Antònia Canals: El compromís amb la renovació de l'escola*, l'Àngel Alsina i en Joan Soler han coordinat una obra on diverses persones que han conegut la Maria Antònia Canals analitzen la seva trajectòria pedagògica i vital. Totes les aportacions es posen d'acord i ofereixen una única visió, una visió molt propera i plena de matisos, de la Maria Antònia Canals, i totes les opinions conflueixen a afirmar que ha estat i continua sent una persona compromesa amb la millora de la pedagogia, de la didàctica i de la formació del professorat. Aquesta tasca de dignificar la pedagogia i lluitar per la qualitat de la didàctica, especialment la didàctica de les matemàtiques, la Maria Antònia Canals l'ha dut a terme des de diferents facetes: com a mestra, experta en matemàtiques, formadora de mestres, activista i universitària. Precisament des d'aquest últim vessant, l'àmbit universitari, és d'on ha sorgit la iniciativa de retre aquest homenatge en forma de llibre. Des de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic s'ha volgut reconèixer la tasca realitzada per la Maria Antònia Canals al llarg de la seva prolífica carrera.

L'Àngel Alsina i en Joan Soler, professors de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic, per a la redacció del llibre han comptat amb l'aportació d'estudiants que, com a tasca acadèmica, han resseguit la bibliografia de la Maria Antònia Canals. També han contribuït amb el seu testimoni antics companys mestres i exalumnes de la Maria Antònia. Finalment, hi han participat, amb les seves reflexions, mestres i pedagogs de referència. Totes aquestes col·laboracions formen set capítols precedits per una introducció elaborada per l'Assumpta Fargas, actual degana de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic, i per l'Antoni Tort, anterior degà de la mateixa institució. Després d'aquests capítols trobem l'apartat bibliogràfic, on es duu a terme un exhaustiu recull dels textos escrits i publicats per l'autora sobre els temes centrals de la seva obra: la pràctica escolar i la renovació pedagògica, la didàctica de les matemàtiques, i el mestre i la seva formació. Per cloure el llibre els coordinadors han realitzat una acurada selecció d'alguns dels textos més significatius de l'obra de la Maria Antònia Canals.

LA MARIA ANTÒNIA CANALS I ELS MOVIMENTS DE RENOVACIÓ PEDAGÒGICA

La Maria Antònia Canals pertany a la generació de mestres i pedagogs que van servir d'enllaç entre la tradició renovadora del primer terç de segle i els afanys de reconstrucció del país durant el franquisme.

Aquesta autora va copsar la profunditat i la potencialitat del moviment d'Escola Nova de principis de segle a través de les seves tietes, que eren seguidores de la doctora Montessori. Durant les tres primeres dècades del segle XX a Catalunya es va viure el que coneixem com a primer moviment de renovació pedagògica (1900-1939).¹ L'Escola Nova era formada per un conglomerat de teories i mètodes educatius que pretenien el progrés i la reforma social. Els mestres i educadors eren els responsables d'acompanyar el creixement de l'infant dignificant-lo i obrint-li noves perspectives de futur. Dels grans pedagogs i psicòlegs que varen bastir amb les seves idees aquest moviment, la Maria Antònia assenyala que l'influïren especialment Montessori, Freinet, Decroly i Piaget.

En un país desfet per la Guerra Civil i la dictadura franquista rebrotà l'esperit renovador. És el que anomenem segon moviment de renovació pedagògica (1940-1980).² En aquest moviment participà molt activament la Maria Antònia Canals. Al costat d'altres persones creà i ajudà a fer créixer la renovació partint del triangle format per la pràctica, la reflexió i l'autoformació. En un clima de repressió i control s'intentà dignificar l'educació. Amb uns inicis molt discrets durant els anys cinquanta, la tasca duta a terme pel moviment s'anà intensificant fins a esdevenir molt més significativa en les dècades següents i constituir el referent fonamental en la democratització de l'ensenyament després del franquisme.

En el canvi de segle els mestres i pedagogs han fet balanç i es plantegen nous reptes. Aquesta generació, el tercer moviment de renovació pedagògica, té com a referent tot el llegat anterior. Amb les experiències de les dues generacions precedents i amb la col·laboració de persones com la Maria Antònia Canals, els mestres i pedagogs actuals hauran de redefinir les funcions de l'escola. Aquesta nova escola haurà de ser inclusiva. L'educació haurà d'estar al servei de la cohesió social per evitar les noves i creixents desigualtats que poden produir-se.

LA TRAJECTÒRIA VITAL I PROFESSIONAL DE LA MARIA ANTÒNIA CANALS

La Maria Antònia Canals i Tolosa va néixer l'any 1930 a la ciutat de Barcelona. Des de ben petita va viure envoltada de mestres, ja que la mare i les tie-

1. Per saber més sobre el primer moviment de renovació pedagògica podeu consultar: J. GONZÁLEZ-AGAPITO, *L'Escola Nova Catalana*, Vic, Eumo, 1992.

2. Podeu obtenir informació sobre el segon moviment de renovació pedagògica a M. A. CANALS, M. T. CODINA, J. COTS, P. DARDER, M. MATA i A. M. ROIG, *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980)*, Barcelona, Edicions 62, 2001.

tes exercien la docència. El seu pare era enginyer i aficionat a les matemàtiques. La família exercí una forta influència sobre la Maria Antònia, sobretot en el moment d'escollir professió. Va estudiar la llicenciatura de ciències exactes (1949-1953) a la Universitat de Barcelona i paral·lelament va fer la carrera de magisteri per lliure a la Normal de Tarragona.

La primera experiència com a docent la tingué al Liceu Francès, on féu classes de matemàtiques a batxillerat. Deixà aquesta feina per organitzar el parvulari de l'Escola Talitha (1956-1962) i aquí fou on s'inicià en la reflexió i recerca didàctica, amb el suport de la Maria Teresa Codina.

Amb l'experiència de l'Escola Talitha, la Maria Antònia Canals assumí un nou rept: crear la millor escola possible en un medi en les pitjors condicions socials. Aquesta escola fou el centre Ton i Guida (1962-1979). A l'escola la nostra mestra s'adscriví al model montessorian però des d'un vessant revisionista. No volgué limitar-se i no desestimà les altres metodologies, que pensava que li podien resultar útils a l'escola. Segons la Maria Antònia Canals els mestres tenen el desafiament de crear-se el seu propi mètode, el mètode que possibiliti que els infants aprenguin de veritat. Ton i Guida va ser en aquella època un exemple i model d'escola per a tot el país. El 1965, quan la Maria Antònia estava immersa en el projecte Ton i Guida, uní el seu esforç amb el d'altres companys per fundar l'Associació Rosa Sensat amb l'objectiu de coordinar les escoles catalanes i estudiar les necessitats dels mestres d'aquell moment. Constituïren un organisme creat a partir de cànons democràtics i de les pedagogies avançades inspirades en pedagogs estrangers.

Més tard va venir l'activitat política, el compromís religiós seguint la filosofia i la línia de la Fraternitat de Charles de Foucauld, i la formació de mestres a la universitat. D'aquests tres àmbits destaquem l'activitat universitària. Exercí a la Universitat Autònoma de Barcelona, a l'Escola de Mestres de Vic i a la Universitat de Girona, on actualment és professora emèrita i dirigeix el Gabinet de Materials i de Recerca per la Matemàtica a l'Escola (GAMAR). En aquests darrers quinze anys, a més a més de l'assessorament a grups de mestres des de Rosa Sensat i la formació universitària, ha participat en grups dedicats a la didàctica de la matemàtica, com Perímetre. En aquest temps també ha pronunciat un gran nombre de conferències, ha dirigit i impartit seminaris i cursos, i ha publicat diversos articles i llibres.

LA MARIA ANTÒNIA CANALS I LES MATEMÀTIQUES

En la llarga trajectòria de la Maria Antònia observem com ha anat matisant la seva visió sobre la didàctica de les matemàtiques, mantenint sempre unes constants.

La Maria Antònia Canals, a mesura que aprofundia en el coneixement de la didàctica de les matemàtiques, va adoptar una actitud crítica vers la matemàtica moderna. La matemàtica moderna es fonamentava en la idea que el formalisme lingüístic s'adaptaria al desenvolupament mental de l'infant i permetria enfrontar-se millor a l'estudi de les matemàtiques superiors. Aquesta manera de fer matemàtiques, la va introduir en els plans d'estudi la Llei general d'educació (1970). La matemàtica moderna exigia un alt grau d'abstracció perquè treballava, entre d'altres, amb la teoria de conjunts. Segons la Maria Antònia Canals la didàctica de la matemàtica, a més a més de partir de la lògica com a base per a la construcció del pensament matemàtic, havia de contenir tots els camps propis de la matèria tenint en compte l'evolució de l'infant en cadascun d'aquests camps. Mentre es duia a terme el debat sobre la matemàtica moderna, la Maria Antònia, juntament amb altres companys, va introduir a l'escola catalana els Blocs Lògics de Dienes.

Els principis que la Maria Antònia Canals considerava fonamentals en l'ensenyament de la matemàtica han estat recollits en la Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE) (1992). La LOGSE dóna molta importància a l'aspecte formatiu, i posa al seu lloc l'aspecte instrumental de les matemàtiques. Amb la reforma educativa va canviar la concepció de l'aprenentatge. No només va prioritzar l'aprenentatge funcional per davant del purament formatiu, sinó que també va emfasitzar en el fet que cal establir vincles entre el que sap l'infant i el que ha d'aprendre.

La Maria Antònia Canals defensava i defensa encara ara que les activitats matemàtiques han de ser divertides, lúdiques i profitoses. Aquestes activitats han de conduir a un veritable aprenentatge de les matemàtiques; és per aquest motiu que han de possibilitar que l'infant observi, manipuli i experimenti sobre el seu entorn proper. Després d'aquesta vivència de la matemàtica, l'infant ha d'imaginar mentalment les observacions, les manipulacions i les experimentacions realitzades. Tot seguit les haurà de representar gràficament amb dibuixos i les verbalitzarà. Finalment, haurà de representar amb el llenguatge matemàtic escrit el procés realitzat. El pensament matemàtic es construeix bàsicament a partir de la manipulació i l'experimentació en l'entorn quotidià, i gràcies a la interiorització progressiva de diferents capacitats matemàtiques.

De totes les aportacions que ha realitzat la Maria Antònia Canals al llarg de la seva extensa carrera, en aquest llibre destaquen l'organització i l'estructuració del pensament matemàtic de manera que sigui comprensible per als mestres.

La Maria Antònia no redueix la matemàtica a una tasca escolar, sosté que aquesta disciplina va més enllà dels exercicis que es puguin fer en una aula. D'alguna manera reivindica que la matemàtica està present dins i fora de l'aula, en molts aspectes de la nostra vida.

PER ACABAR...

Per cloure aquesta recensió sobre *M. Antònia Canals: El compromís amb la renovació de l'escola*, m'agradaria destacar una anècdota que va viure la Maria Antònia Canals quan era mestra de l'escola Ton i Guida i que explica la Marta Mata. Quan només feia dos mesos que la Maria Antònia havia començat a donar classes al barracó del barri del Verdum, l'Alexandre Galí va visitar el centre. Galí va arribar just quan els infants s'acomiadaven de la mestra. La Maria Antònia Canals estava preocupada perquè no havia pogut mostrar com treballaven els infants. Quan els infants havien marxat el senyor Galí li va dir: «Mira, m'he fixat en tres coses: la manera com t'han saludat els nens i les nenes quan s'han acomiadat, com han penjat els davantals amb el dintre cap a fora i sense cap màniga ficada endins i que al lavabo no hi havia ni una gota d'aigua al terra. No necessito veure com feu classe ni com treballeu, amb això ja n'he tingut prou i et felicito!» (p. 38).

El savi comentari en boca de l'Alexandre Galí em va fer reflexionar com a mestra. A vegades ens capfiquem i ens perdem en els aspectes irrellevants de l'educació. El més important per a una mestra és tractar amb dignitat els infants que té al davant. La Maria Antònia Canals és un exemple de bona mestra. No només va estar a l'avantguarda de la renovació pedagògica, sinó que, a més a més, va ser capaç de respectar i estimar els seus alumnes.